

Руслан Тарасенко, к. ю. н.

Одеський державний університет внутрішніх справ, Україна

ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИЙ АСПЕКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ПІДРОЗДІЛАМИ СУДОВОЇ МІЛІЦІЇ

Ruslan Tarasenko, PhD in law

Odesa state university of internal affairs, Ukraine

THE OPERATIVE-INVESTIGATIVE ASPECT OF ENSURING SAFETY FOR PARTICIPANTS OF CRIMINAL PROCEEDINGS BY JUDICIAL POLICE UNITS

The article is devoted to research theoretical and legal principles and current state of use of operative-investigative activities to ensure safety for participants of criminal process by judicial police units of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine. Disclosed principles of the ensuring safety for participants of criminal process to operational units, including: secrecy, purposefulness, offensiveness, objectivity, scientific validity. The thorough analysis of the practice of judicial police units in the field of security measures, proceedings in the operative-investigative cases for this purpose.

The author stressed on the necessity to improve judicial police units for operative-investigative direction and execution of tasks with ensuring of safety of specific powers, means and methods of operative-investigative activities.

Key words: participant of a criminal proceeding, security measures, judicial police, criminal case, operative-investigative case.

Використання можливостей оперативно-розшукової діяльності (надалі – ОРД) з метою забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства здійснюється органами внутрішніх справ (надалі – ОВС) відповідно до чинного законодавства. У п. 6 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» чітко визначений обов'язок підрозділів, які здійснюють ОРД: забезпечувати безпеку працівників суду і правоохоронних органів, осіб, які надають допомогу, сприяють оперативно-розшуковій діяльності, осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів цих осіб. У ст. 3 зазначеного Закону визначено, що правовою основою ОРД поряд з іншим є законодавство в сфері забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, державного захисту працівників суду і правоохоронних органів. Аналогічні положення закріплені і розвинуті на рівні секретних інструкцій МВС України, які регламентують організацію роботи за оперативно-розшуковими справами, організацію агентурно-оперативної роботи. Водночас доцільним вбачається визначення сучасного стану реалізації цих положень та виконання зазначеного вище обов'язку суб'єктами ОРД, особливо судовою міліцією.

У цілому проблематику використання можливостей оперативно-розшукової діяльності у протидії злочинності досліджували такі відомі вчені К.В. Антонов, М.П. Водько, І.О. Воронов, Е.О. Дідоренко, О.Ф. Долженков, В.П. Захаров, І.П. Козаченко, В.В. Крутов, Я.Ю. Кондратьєв, Д.Й. Никифорчук, Ю.Ю. Орлов, В.Л. Ортинський, О.О. Подобний, М.А. Погорецький, М.Б. Саакян, О.П. Снігер'єв, В.Є. Тарасенко й інші. Однак теоретичним, правовим, організаційним та іншим питанням використання можливостей ОРД з метою забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства достатньо уваги приділено не було. Відсутні наукові праці, що присвячені оперативно-розшуковій складовій у діяльності судової міліції.

Зважаючи на вищевказане, *метою* статті є дослідження теоретичних, правових засад та сучасного стану використання можливостей ОРД з метою забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства підрозділами судової міліції Міністерства внутрішніх справ України.

Оскільки забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є безпосереднім

обов'язком усіх підрозділів ОВС, які є суб'єктами ОРД, то в межах публікації доцільно визначити форми діяльності, під час реалізації яких забезпечується виконання зазначеного завдання. Традиційно в теорії існує три форми, в котрих здійснюється оперативно-розшукова діяльність. Перша - це *виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес або оперативний пошук*, здійснення якої передбачено ст. 1 (визначає завданням ОРД пошук і фіксацію фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України) та ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»¹, що визначає обов'язок оперативних підрозділів своєчасно виявляти злочини. Статтею 7 цього ж Закону передбачено здійснення оперативними підрозділами *оперативно-розшукового попередження злочинів* (друга форма ОРД), тобто обов'язку вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, а також здійснювати профілактику правопорушень. Третя форма ОРД – *оперативна розробка* передбачається ст. 6 та ст. 9-1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»², які визначають підстави та строки ведення оперативно-розшукових справ.

Підрозділи судової міліції є самостійними структурними підрозділами управлінь (головних управлінь) Міністерства внутрішніх справ України, що покликані підтримувати правопорядок у суді та здійснювати охорону приміщень суду, виконувати функції щодо державного захисту суддів, працівників суду, забезпечувати безпеку учасників кримінального судочинства та проводити щодо них передбачені законом заходи безпеки. У цілому згідно діючого кримінального процесуального законодавства³ безпосереднє здійснення заходів безпеки щодо учасників кримінального судочинства може відбуватися двома шляхами:

- самостійно органом, який прийняв рішення про застосування заходів у межах оперативно-розшукової справи або кримінального провадження (оперативний підрозділ, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд);

- органом, який відповідно до законодавства здійснює заходи безпеки, ініційовані іншими суб'єктами (підрозділи судової міліції, підрозділи боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів Служби безпеки України). В цьому випадку заходи безпеки вимагають застосування значних сил та засобів, часу, фінансових, матеріально-технічних та інших ресурсів. У такому разі орган, якому доручено здійснення заходів, встановлює необхідний їх перелік і способи реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами і необхідністю усунення існуючої загрози.

Підрозділи судової міліції виконують основну масу рішень (постанов) про застосування заходів безпеки, які надходять від судів, органів прокуратури та досудового розслідування. У цілому, впродовж 2009 року на виконання судової міліції (СПСМ «Грифон») надійшло 419 постанов компетентних органів про застосування заходів безпеки стосовно 582 осіб, взятих під захист, відповідно у 2010 році – 551 постанова стосовно 611 осіб, у 2011 році - 449 постанов стосовно 607 осіб, у 2012 році – 228 постанов стосовно 374 осіб, у 2013 році – 290 постанов стосовно 403 осіб, за 6 місяців 2014 року – 177 постанов стосовно 260 осіб. Згідно Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон»⁴ діяльність цих підрозділів щодо забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства в організаційному плані носить подвійний характер.

З одного боку, судовою міліцією (стройовим підрозділом) *вживаються заходи з фізичної охорони*. Зокрема, за 2013 рік загалом по Україні на виконання судовій міліції надійшло 290 постанов компетентних органів про застосування заходів безпеки стосовно 403 осіб, узятих під

¹ Закон про оперативно-розшукову діяльність, ч. 10 ст. 9 (1992) (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> (2015, червень, 14).

² Закон про оперативно-розшукову діяльність, ч. 10 ст. 9 (1992) (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> (2015, червень, 14).

³ Кримінальний процесуальний кодекс України, ч. 2 ст. 27, ч. 4 ст. 228, п. 2, ч. 1 ст. 232, ст. 336, ст. 352 та ін. (2012) (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (2015, червень, 14); Закон про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, ст.ст. 3, 15-16 (1993) (Верховна Рада України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>> (2015, червень, 14).

⁴ Наказ про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» 2003 (Міністерство внутрішніх справ України). Офіційний сайт Верховної Ради України. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1139-03>> (2015, червень, 14).

державний захист, та учасників кримінального судочинства, у тому числі: особистої охорони – 323, охорони житла та майна – 39, видано спецзасобів – 23, видано зброї – 1. За шість місяців 2014 року – 177 таких постанов стосовно 260 осіб, у тому числі: особистої охорони – 232, охорони житла та майна – 26, видано спецзасобів – 12, видано зброї – 1.

З іншого боку, підрозділами судової міліції здійснюється оперативно-розшукова діяльність із метою отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози життю, житлу й майну осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. У штатній структурі спецпідрозділів «Грифон» створено групу оперативного супроводження, особовий склад якої здійснює оперативно-розшукове забезпечення/супроводження відповідних заходів захисту¹. Оперативно-розшукові заходи, які здійснюють групи оперативного супроводження СПСМ «Грифон», мають переважно тактичний характер і відповідно до основної мети такої діяльності вони спрямовані передусім на забезпечення своєчасного реагування стройового підрозділу фізичного захисту на потенційні загрози щодо об'єкта захисту (взятої під захист особи), вжиття заходів щодо запобігання реалізації злочинних намірів. Тобто діяльність цієї групи спрямовано на своєчасне виявлення ознак підготовки до злочинних посягань стосовно об'єкта захисту шляхом проведення оперативно-розшукової діяльності.

Доцільність використання можливостей ОРД з метою забезпечення безпеки підрозділами судової міліції обумовлена відповідним ступенем урегульованості у положеннях діючого оперативно-розшукового законодавства. Зазначені підрозділи визначені у ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»² як повноцінні суб'єкти, які можуть здійснювати ОРД у повному обсязі. В організаційному плані серед підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності у п. 1 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»³ передбачено наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також особам, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членам їх сімей та близьким родичам, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя. Таке положення Закону формально дозволяє здійснювати з цією метою будь-які оперативно-розшукові заходи, в т.ч. пов'язані з тимчасовим обмеженням прав людини, застосовувати усі наявні сили та засоби оперативно-розшукової діяльності. Важливою гарантією законності під час здійснення оперативно-розшукової діяльності є прописана в зазначеному вище Законі⁴ заборона передавати і розголошувати відомості про заходи безпеки та осіб, узятих під захист.

Національне законодавство не дарма покладає на оперативні підрозділи головні надії у справі забезпечення учасників кримінального судочинства. Адже саме негласний характер їхньої діяльності, а також застосовувані ними специфічні сили, форми, методи, заходи та засоби обумовлюють центральне місце оперативно-розшукової діяльності в системі забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Міжнародний досвід також засвідчує, що найефективніше безпеку свідків можуть забезпечити саме «секретні підрозділи», які діють на засадах суворої конспірації. Існує загальноприйняте на міжнародному рівні⁵ визначення підрозділу з захисту свідків як секретного підрозділу, уповноваженого здійснювати програму захисту свідків та відповідального за фізичну безпеку учасників програми, їх переселення на нове місце проживання та зміну їх особистих даних тощо.

¹ *Наказ про затвердження Положення про спеціальний підрозділ судової міліції «Грифон» 2003* (Міністерство внутрішніх справ України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1139-03>> (2015, червень, 14).

² *Закон про оперативно-розшукову діяльність*, ст. 5 (1992) (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> (2015, червень, 14).

³ *Закон про оперативно-розшукову діяльність*, п. 1 ч. 1 ст. 6 (1992) (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> (2015, червень, 14).

⁴ *Закон про оперативно-розшукову діяльність*, ч. 10 ст. 9 (1992) (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> (2015, червень, 14).

⁵ *Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime* (2008). New York: United Nations Office on Drugs and Crime, 5.

На підставі аналітичного огляду зарубіжного досвіду¹ зазначимо, що загальними рисами оперативних підрозділів та підрозділів, покликаних забезпечувати безпеку свідків у різних державах світу, є додержання ними певних принципів діяльності. Принципи - це «основні вихідні положення, засади, особливості, правила, які покладені в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб, норма, якою керуються при виконанні якої-небудь роботи»². До принципів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства оперативними підрозділами можна віднести більшість тих, що притаманні самій ОРД, а саме: конспіративність, цілеспрямованість, наступальність, об'єктивність, наукова обґрунтованість та ін. Розглянемо їх детальніше.

Конспіративність (негласність) – принцип, що передбачає вчинення всіх дій, що складають зміст оперативно-службової діяльності в таємниці від оточуючих, тобто суворому дотриманні таємниці проваджуваних дій та заходів. Поняття конфіденційності по смисловому навантаженню майже тотожне поняттю конспіративності. «Конспіративний» – визначається як «таємний, засекречений»³, а «конфіденційний» - як «таємний, суто приватний, секретний»⁴. Конспірація визначає зашифровку (негласність) структури й функції окремих оперативних підрозділів, методи ведення пошукових, розвідувальних і контррозвідувальних заходів, тактику й методику агентурно-оперативної роботи, застосування оперативних та оперативно-технічних засобів.

Враховуючи, що в певному розумінні забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є складовою частиною ОРД, то і відомості щодо неї не підлягають розголошенню або широкому поширенню. Вважаємо, що певні відомості стосовно провадження заходів забезпечення безпеки необхідно зберігати в таємниці й від самої особи, взятої під захист. Необхідність дотримання принципу конспірації диктується наявністю гострої психологічної та фізичної протидії з боку причетних до протиправної діяльності осіб, що потребує від оперативних підрозділів застосування таємних прийомів і методів, випередження злочинних дій, використання фактору раптовості й непередбачуваності протидіючої сторони.

Як зазначають Л.В. Бородич, Е.О. Дідоренко, І.П. Козаченко та ін.⁵ основними організаційними елементами конспірації, які цілком прийнятні для сфери забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, є:

- побудова відповідної системи й структури нелегальних підрозділів, здатних конспіративно виконувати оперативно-розшукові завдання відповідно до вимог чинного законодавства;
- чіткий розподіл компетенції функціонуючих оперативних підрозділів, наявність відповідного легендування і прикриття їх негласної діяльності;
- встановлення відповідного режиму збирання, накопичення і використання інформації (режиму таємності);
- відпрацювання спеціальних методик дотримання конспірації у процесі здійснення негласних заходів (оперативної комбінації, внутрішньокамерної розробки, введення й виведення агентури), тактики й методики легалізації негласно отриманої інформації;
- здійснення спеціальних (контррозвідувальних) заходів щодо недопущення проникнення в систему оперативних підрозділів представників протидіючої сторони;
- розробка й запровадження оперативно-технічних засобів захисту, інформаційно-пошукових систем спеціального призначення (наприклад, «Скорпіон», «Оріон») та відповідних інформаційних технологій⁶.

¹ Тарасенко, Р.В. (2015). *Безпека учасників кримінального судочинства: кримінальні процесуальні та оперативно-розшукові основи*: монографія. Одеса: МВС України, Одеський державний університет внутрішніх справ, 90-111, 289-307 та ін.

² Бусел, В.Т. (уклад. і голов. ред.) (2003). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 941.

³ Яременко, В., Сліпушко, О. (2000). *Новий тлумачний словник української мови у 4-х тт. Т. 2*. Київ: Аконіт, 314.

⁴ Яременко, В., Сліпушко, О. (2000). *Новий тлумачний словник української мови у 4-х тт. Т. 2*. Київ: Аконіт, 320.

⁵ Бородич, Л.В. (заг. ред.), Дідоренко, Е.О., Козаченко, І.П., Кондратьєв, Я.Ю., Пилипчук, В.П., Регульський, В.Л. (1999). *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина*: підручник. Т. 1. Луганськ: РВВ ЛІВС.

⁶ Бородич, Л.В. (заг. ред.), Дідоренко, Е.О., Козаченко, І.П., Кондратьєв, Я.Ю., Пилипчук, В.П., Регульський, В.Л. (1999). *Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Загальна частина*: підручник. Т. 1. Луганськ: РВВ ЛІВС, 88.

Негласний характер діяльності відповідних спеціальних підрозділів означає неочевидність та скритність проваджуваних заходів забезпечення безпеки від осіб, які в них не беруть участі, в т.ч. і від працівників інших оперативних підрозділів, навіть якщо вони мають відповідну форму допуску до державної таємниці, а головне – від причетних до протиправної діяльності осіб, що намагаються чинити кримінальний вплив на окремих учасників кримінального судочинства або потенційно можуть його чинити. Це дозволяє нейтралізувати можливу протидію кримінальному провадженню зі сторони підозрюваних (обвинувачених), їхніх спільників та інших зацікавлених осіб, забезпечити безпеку учасників кримінального судочинства, зберегти в таємниці характер та зміст проваджуваних заходів безпеки, а також відомості про взятих під захист осіб.

Наступним принципом забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є *цілеспрямованість*. Цей принцип передбачає, що оперативно-розшукова діяльність, окремі задачі, що вирішуються в її процесі, завдання, що виконуються мають не випадковий характер, а завжди спрямовані на досягнення конкретної мети: забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та досягнення інших цілей ОРД. Мета створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя одночасно визначена у Законах України «Про оперативно-розшукову діяльність»¹ та «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»².

Наступальність – як принцип, передбачає, що оперативно-розшукова діяльність має наступальний, а не вичікувальний характер. Дотримання вимог цього принципу в практичній роботі дозволяє здійснювати енергійний пошук відомостей, що становлять оперативний інтерес, проводити оперативно-розшукові та інші заходи, що спрямовані на забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, не чекати поки погрози на адресу взятої під захист особи переростуть в площину конкретних дій та будуть реалізовані.

Об'єктивність – це означає, що будь які відомості, які мають відношення до забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства не повинні прийматися на віру і підлягають всебічній та скрупульозній перевірці і лише після підтвердження їх достовірності можуть бути використані для прийняття рішення про проведення заходів безпеки. Тому Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (ч. 2 ст. 22) категорично зобов'язує компетентні суб'єкти здійснювати перевірку. Орган, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, одержавши заяву або повідомлення про загрозу безпеці особи, зобов'язані перевірити заяву (повідомлення) і, тільки після цього, в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках - негайно прийняти рішення про застосування або про відмову у застосуванні заходів безпеки. З іншого боку, згідно відомих нормативних актів МВС оперативний підрозділ при надходженні оперативної інформації про загрозу особі, яка має право відповідно до Закону на забезпечення безпеки як учасник кримінального судочинства, також зобов'язаний перевірити цю інформацію. Згідно ч. 2 ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» вона є приводом для вжиття заходів забезпечення безпеки.

Наукова обґрунтованість – передбачає використання в практичній роботі з забезпечення безпеки взятих під захист осіб останніх досягнень теорії ОРД, тобто використання науково обґрунтованих рекомендацій щодо проведення окремих заходів безпеки, попередження протиправного впливу на підзахисну особу, документування такого впливу та притягнення причетних до нього осіб до відповідальності. Крім цього принцип науковості повинен враховуватися і при розробці нових відомих нормативних актів, що регламентують забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства оперативними підрозділами.

За даними проведеного нами анкетування 628 працівників оперативних підрозділів ОВС України, 291 працівника органів досудового розслідування МВС України, 88,5 % працівників ОП ОВС та 70,8 % працівників органів досудового розслідування вважають, що діяльність спеціальних підрозділів судової міліції, які безпосередньо здійснюють заходи безпеки, в першу чергу має базуватися на принципах, якими керуються в своїй роботі оперативні підрозділи: конспіративність (негласність), цілеспрямованість, наступальність, таємне забезпечення особистої охорони осіб та

¹ Закон про оперативно-розшукову діяльність, п. 1 ч. 1 ст. 6 (1992) (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> (2015, червень, 14).

² Закон про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, ст. 1 (1993) (Верховна Рада України). *Офіційний сайт Верховної Ради України*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>> (2015, червень, 14).

проведення заходів й інше. Принципам, якими керуються в своїй роботі охоронні структури (носіння форменого одягу, розпізнавальних знаків, нетаємне забезпечення особистої охорони та проведення заходів) надали перевагу лише 11,5 % оперативників та 29,2 % слідчих.

Проте за результатами проведеного нами експертного опитування досвідчених 76 оперативних працівників ОВС, 44 слідчих ОВС, 68 працівників СПСМ «Грифон» встановлено, що оперативними працівниками підрозділів судової міліції ОРД у повному обсязі не здійснюється. Наприклад, відсутні випадки заведення оперативно-розшукових справ за наявності реальної загрози життю, здоров'ю, житлу, майну учасників кримінального судочинства, хоча така можливість прямо передбачена законодавством та відомчими нормативними актами. Оперативно-розшукові заходи, які мають здійснюватися для супроводження заходів фізичного захисту або з метою своєчасного виявлення ознак злочинного посягання, потенційних загроз безпеці, працівниками судової міліції також не здійснюються. Нами не виявлено жодного такого випадку.

Опитуванням оперативних працівників підрозділів СПСМ «Грифон» встановлено, що в останніх відсутня практика заведення оперативно-розшукових справ і проведення оперативно-розшукових заходів, передбачених відомчими нормативними актами МВС України. Більш того, у цих оперативних працівників відсутній допуск до державної таємниці у зв'язку з тим, що це не передбачено номенклатурою посад. Така ситуація є вкрай незрозумілою, зважаючи на те, що підрозділи судової міліції згідно зі ст. 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відомчими інструкціями є повноцінними суб'єктами ОРД. Маємо констатувати, що на даний момент підрозділи судової міліції фактично не є суб'єктами оперативно-розшукової діяльності, а є такими суб'єктами лише з формальної сторони, що унеможливує реалізацію усього спектру заходів забезпечення безпеки, істотно знижує ефективність роботи зазначених підрозділів.

Проведений нами¹ аналіз практики діяльності правоохоронних органів свідчить про необхідність трансформації спеціальних підрозділів судової міліції «Грифон» із суто охоронної структури в центральний державний орган у сфері забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, наділений повноваженнями застосування можливостей оперативно-розшукової діяльності в повному обсязі, зокрема з метою проведення комплексних і довгострокових заходів безпеки. Аналогічним чином у свій час була трансформована Маршалська служба Міністерства Юстиції США², на яку також покладено обов'язки із забезпечення безпеки судів та суддів, підтримання громадського порядку в суді, припинення проявів неповаги до суду, охорони приміщень суду, фізичного захисту учасників кримінального судочинства, а також здійснення оперативно-розшукових функцій.

Стверджуємо, що в процесі організації проведення окремих заходів безпеки підрозділам судової міліції доцільно застосовувати методи оперативно-розшукової діяльності (розвідувальне опитування, оперативний огляд, особистий пошук, оперативна установка, візуальне спостереження, агентурний метод та ін.), а також використовувати сили оперативно-розшукової діяльності:

- допоміжні оперативні й оперативно-технічні підрозділи – з метою проведення заходів безпеки, що передбачають виконання вузькопрофільних завдань та застосування спеціальної техніки (візуальне спостереження, використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, аудіо та відеоконтроль та ін. з метою фіксації фактів протиправної діяльності щодо учасника процесу та організації спостереження за ним);

- негласний апарат – з метою виявлення намірів учинення чи фактів підготовки до учинення протиправних дій у відношенні взятих під захист осіб, що посягають на їхнє життя, здоров'я чи майно, з метою індивідуально-профілактичного впливу на осіб, які замислюють або готують зазначені дії, з метою організації негласного спостереження за певною місцевістю чи особами тощо.

Таким чином, виконання завдань із забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства потребує використання можливостей оперативно-розшукової діяльності у всіх її формах (оперативний пошук, оперативно-розшукове попередження, оперативна розробка), усіх її сил, засобів, заходів та методів на всіх стадіях кримінального судочинства. При цьому сама

¹ Тарасенко, Р.В. (2015). *Безпека учасників кримінального судочинства: кримінальні процесуальні та оперативно-розшукові основи*: монографія. Одеса: МВС України, Одеський державний університет внутрішніх справ.

² *Служба маршалів США: організація, функції, діяльність: Совместный проект по оказанию содействия реформы уголовной юстиции* (1998). Москва: АВА-СЕЕЛИ, / Американская ассоциация юристов, Министерство юстиции США, 10-11, 18.

оперативно-розшукова діяльність є найбільш дієвим засобом забезпечення безпеки, що обумовлює необхідність удосконалення діяльності судової міліції за цим напрямком. Діяльність спецпідрозділів, які безпосередньо здійснюють заходи безпеки, має базуватися на тих принципах, якими керуються в своїй роботі оперативні підрозділи, що дозволяє ефективно попереджати та нейтралізувати можливу протидію з боку обвинувачених та інших зацікавлених осіб, зберегти в таємниці характер та зміст проваджуваних заходів, а також відомості про осіб, узятих під захист.

References

1. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy 2012* (Verkhovna Rada Ukrainy). Ofitsiyni sait *Verkhovnoi Rady Ukrainy*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>> (2015, cherven, 14).
2. *Zakon pro operatyvno-rozshukovu diialnist 1992* (Verkhovna Rada Ukrainy). Ofitsiyni sait *Verkhovnoi Rady Ukrainy*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> (2015, cherven, 14).
3. *Zakon pro zabezpechennia bezpeky osib, yaki berut uchast u kryminalnomu sudochynstvi 1993* (Verkhovna Rada Ukrainy). Ofitsiyni sait *Verkhovnoi Rady Ukrainy*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3782-12>> (2015, cherven, 14).
4. *Nakaz pro zatverdzhennia Polozhennia pro spetsialnyi pidrozdil sudovoi militsii «Hryfon» 2003* (Ministerstvo vnutrishnikh sprav Ukrainy). Ofitsiyni sait *Verkhovnoi Rady Ukrainy*. <<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1139-03>> (2015, cherven, 14).
5. Borodych, L. V. (zah. red.), Didorenko, E. O., Kozachenko, I. P., Kondratiev, Ia. Iu., Pylypchuk, V. P., Rehulskyi, V. L. (1999). *Operatyvno-rozshukova diialnist orhaniv vnutrishnikh sprav: Zahalna chastyna: Pidruchnyk*. T. 1. Luhansk: RVV LIVS.
6. Busel, V. T. (uklad. i holov. red.) (2003). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy*. Kyiv.; Irpin: VTF «Perun».
7. *Good practices for the protection of witnesses in criminal proceedings involving organized crime* (2008). New York: United Nations Office on Drugs and Crime.
8. *Sluzhba marshalov SShA: orhanyzatsiia, funktsyy, deiatelnost: Sovmestnyi proekt po okazanyiu sodeistviia reformy uholovnoi yustytisy* (1998). Moskva: ABA-CEELI, / Amerykanskaia assotsyatsiia yurystov, Mynysterstvo yustytisy SShA.
9. Tarasenko, R. V. (2015). *Bezpeka uchastnykiv kryminalnoho sudochynstva: kryminalni protsesualni ta operatyvno-rozshukovi osnovy: monohrafiia*. Odesa: MVS Ukrainy, Odeskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav.
10. Yaremenko, V., Slipushko, O. (2000). *Novyi tлумachnyi slovnyk ukrainskoi movy u 4-kh tt. T. 2*. Kyiv: Akonit.